

VĂN MẪU 7 - BÀN LUẬN VỀ CÂU TỤC NGŨ

ĂN CỖ ĐI TRƯỚC LỢI NƯỚC ĐI SAU

Đề bài: Trong cuộc sống hằng ngày, một số người hay nhắc đến câu tục ngữ: "Ăn cỗ đi trước, lội nước đi sau". Em hiểu câu tục ngữ ấy như thế nào?

Bài mẫu 1

Trong xã hội có rất nhiều loại người. Bên cạnh những người tốt lấy lao động, cống hiến làm niềm vui, còn có không ít kẻ chỉ biết thủ lợi cho riêng mình, khi hưởng thụ thì có mặt trước nhưng lúc khó khăn, nguy hiểm thì tìm cách né tránh, đùn đẩy cho người khác. Cách sống cá nhân, ích kỉ ấy đã bị nhân dân ta phê phán qua câu tục ngữ: Ăn cỗ đi trước, lội nước đi sau.

Nghĩa hiển ngôn của câu tục ngữ này tương đối dễ hiểu bởi nó nêu lên hai sự việc khá quen thuộc trong đời sống hằng ngày. Thường thường nếu được mời đi ăn cỗ (dự đám giỗ, đám tiệc...), người đi trước (đến sớm) sẽ được chủ nhân mời ngồi chỗ tốt ở bàn trên, mâm trên, thức ăn đầy đủ, ngon lành. Ai chậm chân đến sau tất nhiên sẽ bị thiệt thòi. Còn lội nước đi sau để còn biết nông sâu ra sao mà tránh, vì đi trước sẽ không lường được nguy hiểm.

Nhưng ý nghĩa câu tục ngữ không dừng ở đó mà nó còn nêu lên quan điểm sống thực dụng ở những kẻ tham lam và ích kỉ. Khi hưởng thụ, họ sẽ có mặt đầu tiên để tranh giành quyền lợi, vơ vét phần hơn về mình. Khi cảm thấy có sự bất trắc, không thuận lợi cho bản thân thì né tránh, nhất là lúc gian truân, vất vả, hiểm nguy thì chẳng thấy mặt họ đâu.

Đây là quan điểm sống của những kẻ cơ hội chỉ muốn giành thuận lợi về mình và đẩy khó khăn, vất vả, thậm chí hiểm nguy cho người khác. Cách sống ấy đi ngược với đạo lí dân tộc. Chúng ta thử suy ngẫm xem: nếu ai cũng ích kỉ như vậy thì cuộc đời sẽ ra sao? Xã hội loài người được phát triển như ngày nay là do công sức của bao thế hệ xây dựng, vun đắp. Những sản phẩm vật chất, tinh thần to lớn là kết quả của mồ hôi, nước mắt, thậm chí cả máu xương của nhiều người đổ xuống mới có được. Rõ ràng phải có cống hiến trước mới có quyền hưởng thụ.

Cách sống Ăn cỗ đi trước lội nước đi sau không phải là cách sống của con người chân chính. Nó chỉ là sự ranh mãnh, láu cá vặt dễ dàng đẩy người ta đến những hành vi tội lỗi như vô trách nhiệm, dối trá, lừa gạt... Những kẻ sống theo kiểu khó có thể làm nên sự nghiệp lớn vì thiếu hẳn nền tảng đạo đức là tấm lòng nhân ái, dám hi sinh vì người khác. Trước sau thì cái bản chất cơ hội, ích kỉ của họ cũng bộc lộ và họ sẽ bị dư luận lên án, bị mọi người xung quanh coi thường và xa lánh.

Vậy thì sống như thế nào là đúng đắn nhất?

Sinh thời, Bác Hồ đã dạy chúng ta cách sống: Mình vì mọi người, mọi người vì mình. Quan điểm này của Bác là sự kế thừa có sáng tạo quan điểm tiên bộ của Nguyễn Trãi – vị anh hùng dân tộc: Tiên thiên hạ chi ưu nhi ưu, hậu thiên hạ chi lạc nhi lạc. (Lo trước mọi người, vui sau mọi người). Mình hãy cứ lo cống hiến cho quyền lợi chung trước đã thì mọi người tất sẽ quan tâm đến mình. Nếu ai cũng coi việc làm, cống hiến cho gia đình, xã hội là niềm vui, là hạnh phúc của bản thân, biết gắn quyền lợi cá nhân với quyền lợi của cộng đồng thì cách sống ích kỉ, tiêu cực sẽ bị đẩy lùi và xã hội ngày càng tốt đẹp hơn.

Ăn cỗ đi trước, lội nước đi sau là quan điểm sống thực dụng đến mức ích kỉ, không thể chấp nhận được. Thái độ của nhân dân ta đối với cách sống này là phê phán và lên án. Trong hoàn cảnh đổi mới hiện nay, đất nước và nhân dân đang rất cần đến đội ngũ đông đảo của những người dám nghĩ, dám làm, đi đầu trong mọi lĩnh vực khó khăn, gian khổ nhất. Đội ngũ ấy chính là lực lượng rường cột của đất nước – thế hệ thanh niên có đức, có tài. Mỗi chúng ta hãy tự rèn luyện cho mình một quan điểm đúng đắn về cống hiến và hưởng thụ, một lí tưởng sống đẹp để trở thành người hữu ích cho xã hội.

Bài mẫu 2

Từ xưa đến nay “Ăn cỗ đi trước, lội nước đi sau” đã được lưu truyền rộng rãi trong nhân dân, như một lời khuyên mà cha ông để lại về kinh nghiệm ứng xử trong cuộc sống. Câu tục ngữ không chỉ là lời khuyên mà nó còn là một sự chỉ trích những con người chỉ biết lựa miếng ngon để ăn, việc nhàn hạ để làm.

Đây là câu tục ngữ phản ánh cách xử thế của xã hội cũ. Về nghĩa đen ta hiểu khi nào có người mời đi ăn cỗ thì nên đi trước, như vậy sẽ được ăn trước, ngồi ăn đằng hoàng không lo thiếu chỗ, thậm chí có những mâm cỗ dành cho khách đến trước thường đầy đủ các món ăn hơn. Nhưng khi phải lội nước thì nên đi theo sau để tránh những gì có thể nguy hiểm xảy ra như vấp phải cọc, phải đá, hoặc sa xuống hồ sâu. Bằng hai từ đi câu tục ngữ có ý nghĩa rất sâu sắc.

Một ý nghĩa mang tính xã hội là cách ứng xử ở đời được gửi gắm qua câu tục ngữ. Đó là những con người khi được hưởng bổng lộc, quyền lợi thì nên tìm cách hưởng trước, họ luôn nhanh tay hơn người khác để chớp thời cơ tốt nhất. Còn nếu khi được giao nhiệm vụ hay công việc đi vào chỗ khó khăn thì tìm cách lùi lại đi theo sau mọi người để tránh những gian khổ, tai họa buổi đầu có thể xảy ra. Nếu đặt câu tục ngữ này vào hoàn cảnh xã hội cũ, có thể đó là một cách xử thế khôn ngoan vì ở trong xã hội ấy, đó là sự đấu tranh sinh tồn, là thủ đoạn ranh mãnh của người đời nhưng chỉ là một thói hư, tật xấu, không có ý nghĩa gì tốt đẹp.

Như vậy đây là câu tục ngữ mang ý nghĩa phê phán thói sống lười cá, ranh mãnh, hoặc ích kỉ, tham lam mà trong kho tàng văn học dân gian còn khá nhiều câu có ý nghĩa gần gũi hay tương đương với câu tục ngữ. Ví dụ:

"Được voi đòi tiên"

"Khôn sống mống chết"

Nếu trong xã hội chúng ta luôn ứng xử theo lối ích kỉ cá nhân thì đất nước sẽ bị trì trệ, nghèo nàn, lạc hậu. Ai cũng làm theo như thế thì làm gì có những chiến sĩ cách mạng dám đi vào cuộc sống chiến đấu đầy gian khổ hy sinh ở những buổi đầu dựng nước, giữ nước và thực hiện phương châm: Gian khổ đi trước, hạnh phúc hưởng sau.

Dĩ nhiên quá trình thực hiện còn có nhiều khó khăn nhưng ai cũng phải công nhận các chiến sĩ như cụ Phan Bội Châu, Phan Chu Trinh và bao nhiêu chiến sĩ yêu nước khác cho đến các chiến sĩ cộng sản trước hết là Bác Hồ và những người đồng chí, người học trò của Bác mà chúng ta đã biết, nói theo nghĩa tục ngữ tình nguyện đi trước khi lợi nước.

Do vậy, là người học sinh của thế hệ tương lai cần rèn luyện, phấn đấu và phê phán không khoan nhượng lối sống Ăn cỗ đi trước lội nước theo sau. Đó là lối sống nhỏ nhen ti tiện không thể chấp nhận. Nếu suy xét kĩ ta có thể rút ra kết luận: nếu ta thực hiện theo lối sống này thì ngay những người thân yêu trong gia đình cũng không chịu nổi ta hưởng chỉ đối với bạn bè, xã hội.

Đó chẳng qua là lối sống khôn vặt, chăm chăm hưởng lợi, đùn đẩy khó khăn cho người khác. Khi tới dự đám cưới, mừng tân gia hay phúng viếng chia buồn...thì nhanh chân đi trước, ấy là tránh cái việc phải ăn những mâm cỗ thừa, cỗ dòn. Không chỉ “ăn” mới đi trước để có được miếng ngon mà cái sự nhanh chân để hưởng lợi tồn tại với đủ hình, đủ vẻ.

Nhiều vị thủ trưởng nhờ rò rỉ thông tin biết được mảnh đất nọ sắp được quy hoạch, giá nâng lên thì lập tức biến nó thành của riêng. Người dân khi bán đất xong mới vỡ lẽ bị “hót tay trên”. Hay cơ quan đang có đợt tuyển nhân viên, thế là các bậc cha mẹ vội vàng “đi trước”. Và việc thi tuyển chỉ còn là hình thức. Chọn việc dễ, dù mất mát tiền của, nhưng rõ ràng an toàn hơn so với “lội nước”. Còn khi phải đối diện với những việc không lường được nguy hiểm, thì cứ từ từ, chờ xem người đi trước, có qua được an toàn hay không, rồi mới “liệu cơm gắp mắm”.

Sự khôn vặt nguy hại, được người lớn truyền lại cho trẻ em- những chủ nhân tương lai của đất nước. Khi lớp có lao động, hay một hoạt động ngoại khoá quét dọn đường phố, không ít bậc phụ huynh vì thương, vì xót mà bảo con đến muộn một chút, khi các bạn làm gần xong.

Hay khi mấy đứa trẻ cùng phạm lỗi, thầy cô giáo hỏi, bạn nào đứng ra “tự thú” rồi, thì thôi. Dần dần, các em sinh thói ỷ lại, chỉ muốn đùn việc cho người khác. Bắt đầu từ việc nhỏ đến việc lớn hơn. Như thế, việc tránh khó, chọn dễ vẫn diễn ra từng ngày. Nó hình thành thói quen ỷ lại, chỉ lo lắng cho bản thân, không mấy may để tâm đến lợi ích mọi người. Nếu tất cả công dân trong xã hội đều nấn ná, chờ người khác “lội” trước thì cái vùng nước kia bao giờ mới được lấp đi. Thời chiến, thanh niên nô nức tòng quân. Có người vì muốn ra chiến trường mà phải khai gian tuổi, trốn gia đình. Nếu ai cũng sợ đổ máu, không dám hi sinh thì làm sao có được cuộc sống hoà bình hôm nay.

Nếu không có những con người chẳng ngại đổ mồ hôi, chẳng quản nắng mưa, dùng bàn tay khối óc đi mở đất thì làm sao những vùng đất giàu tiềm năng mới được khai phá?

Mùa hè, màu áo tình nguyện của sinh viên lại phủ xanh khắp những mảnh đất xa xôi, còn nhiều khó khăn. Các cử nhân tương lai, đã tạm gác bỏ mấy tháng nghỉ ngơi để cùng bà con nông dân cuốc đất trồng rau, kèm cặp trẻ em không có điều kiện đến trường. Chấp nhận mọi thiếu thốn, khó khăn.

Người Việt mình, không phải ai cũng “ăn trước thiên hạ, làm sau thiên hạ”. Vẫn còn rất nhiều người không ngại ngần trước bất cứ công việc gì, miễn đem lại ích lợi cho xã hội. Nhưng thói quen cứ thấy việc gì hưởng lợi cho bản thân mới làm, khó khăn thì tìm cách tránh né vẫn tồn tại. Nó đã trở thành căn bệnh trong cuộc sống thường nhật. Có thay đổi thói quen cố hữu ấy thì cuộc sống mới tốt lên được.

Câu tục ngữ tuy chỉ có vài từ ngắn ngủi nhưng chứa đựng ý nghĩa thật sâu sắc. Mỗi chúng ta nên rèn luyện bản thân, từ bỏ lối suy nghĩ ích kỷ, cá nhân, chỉ nhận lợi ích trước mắt về phía. Một xã hội văn minh hiện đại khi tất cả mọi người đều có ý thức chung, ý thức vì sự phát triển của cộng đồng.

Từ xưa đến nay “Ăn cỗ đi trước, lội nước đi sau” đã được lưu truyền rộng rãi trong nhân dân, như một lời khuyên mà cha ông để lại về kinh nghiệm ứng xử trong cuộc sống. Câu tục ngữ không chỉ là lời khuyên mà nó còn là một sự chỉ trích những con người chỉ biết lựa miếng ngon để ăn, việc nhàn hạ để làm.

Đây là câu tục ngữ phản ánh cách xử thế của xã hội cũ. Về nghĩa đen ta hiểu khi nào có người mời đi ăn cỗ thì nên đi trước, như vậy sẽ được ăn trước, ngồi ăn đằng hoàng không lo thiếu chỗ, thậm chí có những mâm cỗ dành cho khách đến trước thường đầy đủ các món ăn hơn. Nhưng khi phải lội nước thì nên đi theo sau để tránh những gì có thể nguy hiểm xảy ra như vấp phải cọc, phải đá, hoặc sa xuống hố sâu. Bằng hai từ đi câu tục ngữ có ý nghĩa rất sâu sắc.

Một ý nghĩa mang tính xã hội là cách ứng xử ở đời được gửi gắm qua câu tục ngữ. Đó là những con người khi được hưởng bổng lộc, quyền lợi thì nên tìm cách hưởng trước, họ luôn nhanh tay hơn người khác để chớp thời cơ tốt nhất. Còn nếu khi được giao nhiệm vụ

hay công việc đi vào chỗ khó khăn thì tìm cách lùi lại đi theo sau mọi người để tránh những gian khổ, tai họa buổi đầu có thể xảy ra. Nếu đặt câu tục ngữ này vào hoàn cảnh xã hội cũ, có thể đó là một cách xử thế khôn ngoan vì ở trong xã hội ấy, đó là sự đấu tranh sinh tồn, là thủ đoạn ranh mãnh của người đời nhưng chỉ là một thói hư, tật xấu, không có ý nghĩa gì tốt đẹp.

Như vậy đây là câu tục ngữ mang ý nghĩa phê phán thói sống lấu cá, ranh mãnh, hoặc ích kỉ, tham lam mà trong kho tàng văn học dân gian còn khá nhiều câu có ý nghĩa gần gũi hay tương đương với câu tục ngữ. Ví dụ:

"Được voi đòi tiên

Khôn sống mống chết"

Nếu trong xã hội chúng ta luôn ứng xử theo lối ích kỉ cá nhân thì đất nước sẽ bị trì trệ, nghèo nàn, lạc hậu. Ai cũng làm theo như thế thì làm gì có những chiến sĩ cách mạng dám đi vào cuộc sống chiến đấu đầy gian khổ hy sinh ở những buổi đầu dựng nước, giữ nước và thực hiện phương châm: Gian khổ đi trước, hạnh phúc hưởng sau.

Dĩ nhiên quá trình thực hiện còn có nhiều khó khăn nhưng ai cũng phải công nhận các chiến sĩ như cụ Phan Bội Châu, Phan Chu Trinh và bao nhiêu chiến sĩ yêu nước khác cho đến các chiến sĩ cộng sản trước hết là Bác Hồ và những người đồng chí, người học trò của Bác mà chúng ta đã biết, nói theo nghĩa tục ngữ tình nguyện đi trước khi lợi nước.

Do vậy, là người học sinh của thế hệ tương lai cần rèn luyện, phấn đấu và phê phán không khoan nhượng lối sống Ăn cỗ đi trước lợi nước theo sau. Đó là lối sống nhỏ nhen tí tiện không thể chấp nhận. Nếu suy xét kĩ ta có thể rút ra kết luận: nếu ta thực hiện theo lối sống này thì ngay những người thân yêu trong gia đình cũng không chịu nổi ta hưởng chi đối với bạn bè, xã hội.

Đó chẳng qua là lối sống khôn vặt, chăm chăm hưởng lợi, đùn đẩy khó khăn cho người khác. Khi tới dự đám cưới, mừng tân gia hay phúng viếng chia buồn...thì nhanh chân đi trước, ấy là tránh cái việc phải ăn những mâm cỗ thừa, cỗ dòn. Không chỉ “ăn” mới đi trước để có được miếng ngon mà cái sự nhanh chân để hưởng lợi tồn tại với đủ hình, đủ vẻ.

Nhiều vị thủ trưởng nhờ rò rỉ thông tin biết được mảnh đất nọ sắp được quy hoạch, giá nâng lên thì lập tức biến nó thành của riêng. Người dân khi bán đất xong mới vỡ lẽ bị “hót tay trên”. Hay cơ quan đang có đợt tuyển nhân viên, thế là các bậc cha mẹ vội vàng “đi trước”. Và việc thi tuyển chỉ còn là hình thức. Chọn việc dễ, dù mất mát tiền của, nhưng rõ ràng an toàn hơn so với “lợi nước”. Còn khi phải đối diện với những việc không lường được nguy hiểm, thì cứ từ từ, chờ xem người đi trước, có qua được an toàn hay không, rồi mới “liệu cơm gắp mắm”.

Sự khôn vặt nguy thay, được người lớn truyền lại cho trẻ em- những chủ nhân tương lai của đất nước. Khi lớp có lao động, hay một hoạt động ngoại khoá quét dọn đường phố, không ít bậc phụ huynh vì thương, vì xót mà bảo con đến muộn một chút, khi các bạn làm gần xong.

Hay khi mấy đứa trẻ cùng phạm lỗi, thầy cô giáo hỏi, bạn nào đứng ra “tự thú” rồi, thì thôi. Dần dần, các em sinh thói ỷ lại, chỉ muốn đùn việc cho người khác. Bắt đầu từ việc nhỏ đến việc lớn hơn. Như thế, việc tránh khó, chọn dễ vẫn diễn ra từng ngày. Nó hình thành thói quen ỷ lại ích kỷ, chỉ lo lắng cho bản thân, không mấy may để tâm đến lợi ích mọi người. Nếu tất cả công dân trong xã hội đều nấn ná, chờ người khác “lội” trước thì cái vũng nước kia bao giờ mới được lấp đi. Thời chiến, thanh niên nô nức tòng quân. Có người vì muốn ra chiến trường mà phải khai gian tuổi, trốn gia đình. Nếu ai cũng sợ đổ máu, không dám hi sinh thì làm sao có được cuộc sống hoà bình hôm nay.

Nếu không có những con người chẳng ngại đổ mồ hôi, chẳng quản nắng mưa, dùng bàn tay khối óc đi mở đất thì làm sao những vùng đất giàu tiềm năng mới được khai phá?

Mùa hè, màu áo tình nguyện của sinh viên lại phủ xanh khắp những mảnh đất xa xôi, còn nhiều khó khăn. Các cử nhân tương lai, đã tạm gác bỏ mấy tháng nghỉ ngơi để cùng bà con nông dân cuốc đất trồng rau, kèm cặp trẻ em không có điều kiện đến trường. Chấp nhận mọi thiếu thốn, khó khăn.

Người Việt mình, không phải ai cũng “ăn trước thiên hạ, làm sau thiên hạ”. Vẫn còn rất nhiều người không ngại ngần trước bất cứ công việc gì, miễn đem lại ích lợi cho xã hội. Nhưng thói quen cứ thấy việc gì hưởng lợi cho bản thân mới làm, khó khăn thì tìm cách tránh né vẫn tồn tại. Nó đã trở thành căn bệnh trong cuộc sống thường nhật. Có thay đổi thói quen cố hữu ấy thì cuộc sống mới tốt lên được.

Câu tục ngữ tuy chỉ có vài từ ngắn ngủi nhưng chứa đựng ý nghĩa thật sâu sắc. Mỗi chúng ta nên rèn luyện bản thân, từ bỏ lối suy nghĩ ích kỷ, cá nhân, chỉ nhận lợi ích trước mắt về phía. Một xã hội văn minh hiện đại khi tất cả mọi người đều có ý thức chung, ý thức vì sự phát triển của cộng đồng.

Bài mẫu 3

Nghĩa tường minh của câu tục ngữ này tương đối dễ hiểu bởi nó nêu lên hai sự việc khá quen thuộc trong đời sống hằng ngày. Thường thường, nếu được mời đi ăn cỗ (dự đám giỗ, đám tiệc...), người đi trước (đến sớm) sẽ được chủ nhân mời ngồi chỗ tốt ở bàn trên, mâm trên, thức ăn đầy đủ, ngon lành. Ai chậm chân đến sau tất nhiên sẽ thiệt thòi hơn. Còn lợi nước thì đi sau để còn biết nông sâu ra sao mà tránh, vì đi trước sẽ không lường được nguy hiểm.

Nhưng câu tục ngữ không dừng ở đó. Nó nêu lên quan điểm sống thực dụng của những kẻ tham lam và ích kỉ. Khi hưởng thụ, họ sẽ có mặt đầu tiên để tranh giành quyền lợi, vơ vét phần hơn về mình. Khi cảm thấy có sự bất trắc, không thuận lợi cho bản thân thì né tránh, nhất là lúc gian nan, vất vả, nguy hiểm thì chẳng thấy mặt họ đâu.

Đây là quan điểm sống của kẻ cơ hội. Họ chỉ giành thuận lợi về mình và đẩy khó khăn, vất vả, thậm chí hiểm nguy cho người khác. Đó là cách sống đi ngược lại với đạo lí dân tộc. Chúng ta thử suy ngẫm xem: nếu ai cũng có cách sống như vậy thì sẽ ra sao? Xã hội loài người được phát triển như ngày nay là do công sức của bao thế hệ xây dựng, vun đắp. Những sản phẩm vật chất, tinh thần to lớn là kết quả của mồ hôi, nước mắt, thậm chí cả xương máu của nhiều người đổ xuống mới có được. Rõ ràng là phải có cống hiến trước rồi mới có quyền hưởng thụ.

Cách sống trên không phải là cách sống của con người chân chính. Nó chỉ là sự ranh mãnh, láu cá vặt. Nó dễ dàng đẩy con người ta đến những hành vi tội lỗi, vô trách nhiệm, dối trá, lừa gạt... Những kẻ sống theo kiểu này khó có thể làm nên sự nghiệp lớn vì thiếu hẳn nền tảng đạo đức là tấm lòng nhân ái, dám hi sinh vì người khác. Trước sau thì cái bản chất cơ hội, ích kỉ của họ sẽ bộc lộ và họ sẽ bị dư luận lên án, mọi người xung quanh coi thường và xa lánh.

Vậy thì sống thế nào mới là đúng đắn nhất?

Sinh thời, Bác Hồ đã dạy chúng ta cách sống: Mình vì mọi người, mọi người vì mình. Quan điểm này của Bác là sự kế thừa có sáng tạo quan điểm tiến bộ của Nguyễn Trãi - vị anh hùng dân tộc: “Tiên thiên hạ chi ưu nhi ưu, hậu thiên hạ chi lạc nhi lạc” (Lo trước mọi người, vui sau mọi người). Mình hãy cứ lo cống hiến cho quyền lợi chung trước đã thì mọi người tất cả sẽ quan tâm đến mình. Nếu ai cũng coi làm việc, cống hiến cho gia đình và xã hội là mục đích sống, là hạnh phúc của bản thân, biết gắn quyền lợi cá nhân với quyền lợi cộng đồng thì cách sống ích kỉ, tiêu cực sẽ bị đẩy lùi và xã hội sẽ ngày càng tốt đẹp hơn.

“Ăn cỗ đi trước, lội nước đi sau” là quan điểm sống cá nhân ích kỉ không thể chấp nhận. Thái độ của nhân dân ta đối với cách sống này là phê phán và lên án. Trong hoàn cảnh đổi mới hiện nay, đất nước ta, nhân dân ta đang rất cần đến đội ngũ đồng đạo của những người dám nghĩ, dám làm, đi đầu trong mọi lĩnh vực khó khăn, gian khổ nhất. Đội ngũ ấy chính là lực lượng rường cột của đất nước - thế hệ thanh niên có đức có tài. Mỗi chúng ta hãy tự rèn luyện cho mình một quan điểm đúng đắn về cống hiến và hưởng thụ, một lí tưởng sống đẹp để trở thành người hữu ích cho xã hội.